

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΒΟΓΙΑΡΩΝ ΣΤΟΥΡΤΖΑ ΑΠΟ ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ (15^{ος} – 19^{ος} αι.)

του συγγραφέα - σύγχρονου ιστορικού ερευνητή Κωνσταντίνου Ν.Θώδη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά την ανασυγκρότηση της Βεσσαραβίας και την απανένωσή της με τη Ρωσία, ο Ρώσος ναύαρχος Πάβελ Βασιλιεβιτς Τσιτσαγκόβ έπρεπε να χειριστεί ορισμένες θεμελιώδεις αρχές. Όπως κάθε ισχυρό κράτος, έτσι και η Ρωσία ακολούθησε μια πολιτική συγκεντρωτισμού, ενοποίησης και ενσωμάτωσης. Ωστόσο, παρά την ένταξη πολλών λαών και εθνοτήτων, αυτή δεν μπορούσε να μην λάβει υπ' όψιν και τα τοπικά χαρακτηριστικά. Ιδιαίτερα των συνορευομένων με αυτή χωρών και με τις οποίες η Ρωσία είχε κατά το περελθόν συγκρουστεί σε πολυάριθμους πολέμους. Η Ρωσία επιδίωξε να ενισχύσει τη δύναμή της, όχι μόνο με την ισχύ των όπλων, αλλά και μέσω συγκεκριμένων διπλωματικών ενεργειών, για παράδειγμα τη διακυβέρνηση στις νήσους του Ιονίου που συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του 20ού αι. και ολοκληρώθηκε με τη συνταγματική μεταρρύθμιση στη νήσο Κρήτη (1). Αλλά, εκτός της εξωτερικής, υπήρχε και η εγχώρια συνταγματική διακυβέρνηση. Αυτό αντικατοπτρίζεται στη Φινλανδία, την Πολωνία και άλλες περιοχές της Ρωσίας, ειδικά κατά τη διάρκεια της βασιλείας του τσάρου Αλέξανδρου Ι (2). Η Βεσσαραβία εξετάστηκε όπως και η περίπτωση της νότιας Φινλανδίας, η οποία συγκροτήθηκε μόλις σε 3 χρόνια ως βόρεια επαρχία της ρωσικής αυτοκρατορίας (3). Ο ιστορικός Φ. Βίγκελ, ο οποίος γνώριζε την κατάσταση της Βεσσαραβίας και έγινε αντικυβερνήτης της το 1823, τόνισε ότι « η Βεσσαραβία έχει το ίδιο δικαίωμα, όπως το βασίλειο της Πολωνίας και το δουκάτο της Φινλανδίας να έχει δική της πολιτική διοίκηση» (4). Ο ναύαρχος Π. Β. Τσιτσαγκόβ στις 23 Ιουλίου 1812, ενώ ήταν ακόμα στο Βουκουρέστι, υπέγραψε ένα έγγραφο με την ονομασία «Εκπαίδευση προσωρινής διοίκησης της Βεσσαραβίας» (5). Ωστόσο, στη βιβλιογραφία του πρώτου επίσημου κανονισμού σχετικά με τη νέα ρωσική επαρχία με ημερομηνία 2 Αυγούστου 1812 όταν τέθηκε σε ισχύ (6). Η τοποθέτηση της οργάνωσής της έγινε με τη συμβολή του κόμη Ιωάννη Καποδίστρια, ο οποίος είχε ήδη την εμπειρία των μεταρρυθμίσεων στις νήσους του Ιονίου και που ήταν πολύ καλά εξοικιωμένος με την κατάσταση στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Ο Ιωάννης Καποδίστριας είχε πολλούς φίλους μεταξύ των βογιάρων της Μολδοβλαχίας και ήταν πολύ κοντά ιδιαίτερα στον Σκαρλάτο Στούρτζα και τα παιδιά του, Αλέξανδρο και Ροζάνδρα (7). Αυτή η οικιότητα, σαφώς, πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν για τη μελέτη των προτάσεων που έχουν αναπτυχθεί από Ρώσους διπλωμάτες ελληνικής καταγωγής.

Το σχέδιο διοίκησης της Βεσσαραβίας εκπονήθηκε από τον Ιωάννη Καποδίστρια στο συντομότερο δυνατό χρόνο τον Ιούλιο 1812,δηλαδή δύο μήνες μετά τη σύναψη της Συνθήκης του Βουκουρεστίου και παραδόθηκε από το ναύαρχο Π.Β.Τσιτσαγκόβ στην Αγία Πετρούπολη(8).Ο πόλεμος με το Ναπολέοντα ήταν σε πλήρη εξέλιξη,η απειλή δεν φαινόταν πάνω από την Πετρούπολη και παρά το γεγονός ότι η ειρήνη με την Τουρκία υπεγράφη,ένας νέος πόλεμος δεν μπορούσε να αποκλειστεί,καθώς το έργο του Καποδίστρια σε αυτό απέβλεπε.Δεν ήταν τυχαίο,ότι από την 1 Φλεβάρη 1813 η σύγκλητος αποφασίζει να δημιουργήσει μια προσωρινή κυβέρνηση στη Βεσσαραβία πλαισιωμένη με δημόσια διοίκηση.Η κυβέρνηση αυτή θα έπρεπε να καθοδηγούνται από τους «προσωρινούς κανονισμούς»,σχέδιο το οποίο οργανώθηκε από τον Ιωάννη Καποδίστρια και υπογράφηκε από τον τσάρο Αλέξανδρο Ι.Στη ρωσική κρατική διοίκηση,συμπεριλαμβανόμενης της διπλωματίας,υπήρχαν περίπου 150 διπλωμάτες ελληνικής καταγωγής στο βαθμό του πρεσβευτή ή του απεσταλμένου.Το πιο γνωστό και λαμπρό παράδειγμα είναι ο κόμης Ιωάννης Καποδίστριας.Για την ευδόκιμη υπηρεσία προς τη ρωσική αυτοκρατορία,στον Καποδίστρια απονεμήθηκε το βραβείο του τάγματος του Αγίου Ανδρέα του Πρωτόκλητου,το υψηλότερο σε τιμή μέχρι το 1917.Ο Ιωάννης Καποδίστριας γεννήθηκε στις 31 Γενάρη 1776 από αριστοκρατική οικογένεια στην Κέρκυρα.Μετά την αποφοίτησή του από τη σχολή φιλοσοφίας και της σχολής ιατρικής του πανεπιστημίου της Πάδοβας στην Ιταλία,ασχολήθηκε με τη διπλωματία της πατρίδας του.Κατά τη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα,πήρε μέρος στη δημιουργία της Επτανησιακής Δημοκρατίας στις Ιόνιες νήσους,που τότε τελούσαν υπό την αιγίδα της Ρωσίας.Με τη συνθήκη του Τιλσίτ το 1807,η διοίκηση των Επτανήσων πέρασε στους Γάλλους.Ο Καποδίστριας για να συνεχίσει την καριέρα του μετακόμισε στη ρωσική διπλωματική υπηρεσία και συνδέθηκε με το διοικητικό συμβούλιο εξωτερικών της Ρωσίας το 1809.Δύο χρόνια αργότερα ορίστηκε γραμματέας της ρωσικής πρεσβείας στη Βιέννη,ενώ παράλληλα διεξάγει διπλωματική αλληλογραφία με το Ρώσο ναύαρχο Πάβελ Τσιτσαγκόβ,πολιτικό και στρατιωτικό ηγέτη.Στον τελευταίο,είχε ανατεθεί η οργάνωση της Βεσσαραβίας από την επανένωσή της με τη Ρωσία.Το 1813,ο Καποδίστριας συνόδευσε τον αυτοκράτορα Αλέξανδρο Ι ως αρχηγός του επιτελείου και στη συνέχεια στάλθηκε στην Ελβετία με την παράκληση να την φέρει σε συμμαχία ενάντια στο Ναπολέοντα.Με την αποστολή ενός τόσο σημαντικού διπλωμάτη,ο Αλέξανδρος Ι έδωσε συμβουλή:«Ο Καποδίστριας,άνθρωπος πολύ άξιος και ακέραιος για την τιμιότητά του,με πολλές γνώσεις και φιλελεύθερες απόψεις.Είναι στο γένος από την Κέρκυρα και κατά συνέπεια ένας δημοκρατικός,του οποίου η επιλογή έγινε από μένα,επειδή γνωρίζω τις αρχές από τις οποίες διέπεται».Ο Καποδίστριας συμμετείχε στην υπογραφή της

συμφωνίας για το Κονγκρέσο της Βιέννης το 1815, όπου μίλησε εκ μέρους της Ελβετίας. Ο ίδιος συμμετείχε στην κατάρτιση του ελβετικού συντάγματος.

Ο Καποδίστριας έπαιξε σημαντικό ρόλο στο μέλλον και την τύχη του νεαρού Ρώσου εθνικού ποιητή Αλεξάντερ Σεργκιέγιεβιτς Πούσκιν, ο οποίος υπηρέτησε υπό τις διαταγές του στο Κολέγιο των Εξωτερικών. Αυτό έλαβε σάρκα και οστά, μέσω της αναφοράς και της μεσολάβησης του Καποδίστρια στον τσάρο Αλέξανδρο Ι, ο οποίος απείλησε τον Πούσκιν με εξορία στη Σιβηρία και η οποία τελικά αντικαταστάθηκε με την αποστολή του σε διοικητική υπηρεσία στη Βεσσαραβία. Ο Καποδίστριας έστειλε τον Πούσκιν στο Κισινάου, δηλαδή στο επίκεντρο του ελληνικού επαναστατικού κινήματος, όπου η νομοπαρασκευαστική επιτροπή έστειλε τον Καποδίστρια να εποπτεύει την νομική οργάνωση της Βεσσαραβίας. Αργότερα, αυτοί οι νόμοι απετέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία του συντάγματος στην ελεύθερη Ελλάδα, όταν ο ίδιος έγινε κυβερνήτης. Στον Πούσκιν ήταν πολύ αγαπητός και πολλές φορές τον αναφέρει στις χειρόγραφες σημειώσεις του. Τα χειρόγραφα αυτά αποκαλύπτουν ακόμη μια σελίδα της βιογραφίας του κόμη Ιωάννη Καποδίστρια. Έτσι, τρεις από τις προσωπογραφίες του, βρίσκονται δίπλα σε ένα πορτρέτο της Ροζάνδρας Στούρτζα - Έντλινγκ (1786-1844). Ήταν η αγαπημένη κουμπάρα της αυτοκράτειρας Ελισαβέτας Αλεξέγιεβνας και μακροχρόνια φίλη του ποιητή. Με τον Ιωάννη Καποδίστρια, η Ροζάνδρα Σκαρλάτοβνα Στούρτζα, συναντήθηκε στο σπίτι του ναύαρχου Πάβελ Τσιτσαγκόβ. Στο πρόσωπό της ο Καποδίστριας βρήκε έναν θερμό υποστηρικτή της απελευθέρωσης του σκλαβωμένου γένους. Ήταν μια εξαιρετική συνομιλήτρια και σε συνδυασμό με την εκπαίδευση που έλαβε από την οικογένειά της, της επιτρεπόταν μέσω του διεισδυτικού μυαλού της να συνομιλεί για οποιοδήποτε θέμα και να έχει τεκμηριωμένη άποψη για τη θρησκεία, την πολιτική και τη φιλοσοφία. Με τη Ροζάνδρα συχνά συνομιλούσε και ο τσάρος Αλέξανδρος Ι, επισκεπτόμενη η ίδια τη συζυγό του, αυτοκράτειρα Ελισαβέτα Αλεξέγιεβνα. Πιστεύεται, ότι ο Καποδίστριας ήταν αρραβωνιαστικός της Ροζάνδρας, αλλά αυτόν τον ενδιέφερε περισσότερο η αφοσίωσή του στον αυτοκράτορα, όσον αφορά την προσφορά του στην εξωτερική πολιτική. Σε μια από τις συναντήσεις με τη Ροζάνδρα, ο Καποδίστριας της επέδωσε ένα χρυσό δακτυλίδι, στολισμένο με πεταλούδες και όμοιες στη φωτιά. Αυτή εξέλαβε αυτό το συμβολισμό ως απόρριψη της προσφοράς της αγάπης που υποσχέθηκε στον Καποδίστρια και ανταλλαγή της με τη φιλία. Ο κόμης Καποδίστριας - έγραψε η Ροζάνδρα Στούρτζα-Έντλινγκ: «ανήκε στους ανθρώπους που ήταν εξοικιωμένοι με μια εποχή στη ζωή... η όμορφη εξωτερική όψη που σημαδεύτηκε από τη σφραγίδα της μεγαλοφυΐας του...». Το 1822, λόγω διαφωνιών με τον αυτοκράτορα Αλέξανδρο Ι σε θέματα εξωτερικής πολιτικής, ο

Καποδίστριας εγκατέλειψε τη Ρωσία και επέστρεψε στην Ελβετία.Ενώ ζούσε στο εξωτερικό,πρόθυμα βοήθησε τους αφιχθέντες Ρώσους,όπως έγραψε ο Μπατιουσκόβ με ενθουσιασμό σε μια επιστολή προς τη θεία του στη Ρωσία.Όλη η ενέργεια του Καποδίστρια αφιερώθηκε στην απόκτηση πλεονεκτήματος της εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας,αλλά η ψυχή του πάντα ανήκε στην Ελλάδα.Συμπαραστάθηκε στην έναρξη της επανάστασης το 1821,αλλά δύο φορές απέρριψε την προσφορά του στη συμμετοχή στη Φιλική Εταιρεία.Στις 11 Απρίλη 1827,στην εθνική συνέλευση της Τροιζήνας,ο Ιωάννης Καποδίστριας εξελέγη για 7 χρόνια ηγεμόνας της Ελλάδας.Ο ίδιος ανέμενε τη ναυμαχία του Ναυαρίνου για να προσδώσει την ελευθερία στην Ελλάδα και μόνο στις 18 Γενάρη 1828 έφτασε στη χώρα για την ανάληψη των καθηκόντων του.

Στον περίγυρο της μονής του Αρχαγγέλου Μιχαήλ στην Οδησό,προστέθηκε μια ακόμη εκκλησία.Αυτή κτίστηκε από το μυστικοσύμβουλο του τσάρου,Αλέξανδρο Σκαρλάτοβιτς Στούρτζα,δίπλα στον τάφο της αδελφής του,της κοντέσας Ροζάνδρας Στούρτζα-Έντλινγκ.Η Ροζάνδρα προσέφερε κατά το παρελθόν πολλά χρήματα στη μονή.Η ίδια απεβίωσε στις 16 Γενάρη 1844.Αείμνηστη ευεργέτιδα της μονής,κληροδότησε να την θάψουν στην παραλία,κοντά στο σταθμό 8,στο Σρέντνυι Φοντάν.Αυτός ο τόπος αργότερα εξαγοράστηκε από τον αρχιεπίσκοπο Γαβριήλ.Ο αδελφός της θανούσας έκτισε εκεί,δίπλα στον τάφο της,το ναό της Ανάστασης,σύμβολο ελπίδας του καθενός για την αθανασία των ψυχών.Το σχέδιο του ναού εκπόνησε ο αρχιτέκτονας Φρανττσέσκο Μοράντι,δημιουργός πολλών διοικητικών και θρησκευτικών κτιρίων στην παλαιά πόλη της Οδησού.Ειδικότερα,οικοδόμησε το ναό του Αγίου Νικολάου στο λιμάνι κάτω από τη σκάλα του Γρηγόρη Πατιόμκιν.Ο ναός χτίστηκε με βάση το πνεύμα της δύσης.Αρχικά δεν είχε τρούλους και έμοιαζε σαν ένα πνευματικό σπίτι.Μπορούσε να φιλοξενήσει 500 άτομα.Εξωτερικά ήταν διακοσμημένο με τις εικόνες των 12 αποστόλων,ενώ οι τοίχοι του ήταν διακοσμημένοι με μάρμαρο.Το τέμπλο αποτελείτο από 11 εικόνες,μεταξύ των οποίων σε σειρά οι μορφές των 6 προφητών.Για την εσωτερική επένδυση του ναού,ο Μοράντι κάλεσε τους ικανότερους καλλιτέχνες της βόρειας Ιταλίας.Έτσι,πάνω από την εσοχή του ιερού,τοποθετήθηκε μια τεράστια εικόνα της Ανάστασης του Χριστού που καλλιτέχνησαν οι αγιογράφοι από το Μιλάνο,της ομάδας του καθηγητή Μπερτινι.Ο ναός εγκαινιάστηκε από τον ίδιο τον αρχιεπίσκοπο της Οδησού,Γαβριήλ,στις 4 Αυγούστου 1846 με την παρουσία των μελών της οικογένειας Στούρτζα.Η ζωή αυτής της εξαιρετης οικογένειας,που είχε προσφέρει τόσα πολλά,όχι μόνο στη μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ,αλλά και σε ολόκληρη την πόλη της Οδησού,αποτελεί μια ξεχωριστή ιστορία.Η οικογένεια Στούρτζα,με τις υψηλές διασυνδέσεις της στην κρατική διοίκηση,συνέβαλε

σημαντικά στην αύξηση των δωρεών και από άλλους δωρητές και ευεργέτες. Απόγονοι ελληνικής καταγωγής, συνέδεσαν την αγαθοεργή δράση τους από κοινού μαζί με την υπόλοιπη πλούσια ελληνική κοινότητα. Έτσι, οι δούλοι του Θεού, Ροζάνδρα και Αλέξανδρος, αυτοδίκαια πρέπει να αποκαλούνται κτήτορες της μονής, γιατί ήταν άνθρωποι με σπάνιες χριστιανικές αρετές, που έζησαν μια δύσκολη, αλλά τίμια και ενάρετη ζωή, αφήνοντας πίσω τους πλούσια και πολύτιμη κληρονομιά. Πολλές φιλανθρωπικές οργανώσεις, εκκλησίες, μοναστήρια, βιβλιοθήκες με πνευματικά και φιλοσοφικά έργα, εξαιρετικές αλληλογραφίες με ξακουστούς ανθρώπους και απομνημονεύματα κ.ά.

Το γένος των Στούρτζα χρονολογείται από τον 15^ο αι. και προέρχεται από τον ηγεμόνα της Μολδαβίας Βλαντ Τουρζό, ο οποίος έγινε κυβερνήτης το 1432, όπως φαίνεται κι από τις επιστολές αυτού του γένους – 6940 έτη από τη δημιουργία του κόσμου, στις 20 Ιανουαρίου. Στις 29 Φλεβάρη 1679 ο κυβερνήτης της Τρανσυλβανίας Μιχαήλ Ανάφη χορήγησε το έμβλημα-οικόσημο του Μεγάλου Δικαστή – υπουργού δικαιοσύνης – της Μολδαβίας στον Ίλια Ματφένγιεβιτς Στούρτζα μαζί με τη σύζυγό του Σοφτό Πετριτσέιδα. Το οικογενειακό έμβλημα-οικόσημο αποτελείτο από δύο τμήματα. Το πρώτο σκούρο κόκκινο με ένα χρυσό σταυρό διακοσμημένο με ένα στέμμα κι ένα ασημένιο φίδι που περιπλέκονται και το δεύτερο, όπου απεικονίζεται ένα χρυσό λιοντάρι που κρατά σπαθί στο δεξί του πόδι και είναι περιτυλιγμένο μ'ένα κλαδί ελιάς. Κληρονόμοι του ηγεμόνα της Μολδαβίας Βλαντ Τουρζό ήταν αργότερα ο Σκαρλάτ Στούρτζα, ο Μιχαήλ Στούρτζα κ.ά. Η κοντέσα Ροζάνδρα Έντλινγκ, το γένος Στούρτζα περιγράφει στα απομνημονεύματά της: «Η μητέρα μου ήταν από το γένος Μουρούζη, πριγκηπικής οικογένειας, γνωστή για την επιρροή της στην οθωμανική πύλη. Ο παπούς μου, Μολδαβός γκοσποδάρος, πάντρεψε τη μεγαλύτερη κόρη του με τον πατέρα μου. Εγώ γεννήθηκα στην Κωνσταντινούπολη και ήμουν 5 χρόνων όταν οι γονείς μου αποφάσισαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους και να εγκατασταθούν στη Ρωσία⁽⁹⁾. Οι πριγκηπες Μουρούζη ήταν Έλληνες του Φαναρίου σε ανώτερες θέσεις του οθωμανικού κράτους και μετέπειτα στη Μολδοβλαχία. Πολύ γνωστές οικογένειες του Φαναρίου, που εγκαταστάθηκαν στη Μολδοβλαχία αργότερα και κατέλαβαν υψηλές θέσεις στη διοίκηση του κράτους ήταν οι οικογένειες Μαυροκορδάτου, Κατακουζηνού κ.ά. Μετά τη συνθήκη του Ιασίου, στις 29 Δεκέμβρη 1791, που προέβλεπε την επιστροφή των εδαφών της Μολδοβλαχίας στην Τουρκία, η οικογένεια του Σκαρλάτου Στούρτζα, εχθρική προς την Πύλη, αναγκάστηκε να μεταναστεύσει στη Ρωσία, χάνοντας μ'αυτό τον τρόπο σχεδόν το σύνολο της τεράστιας περιουσίας της. Τα παιδιά του κατέλαβαν δημόσιες θέσεις στην υπηρεσία της αυτοκρατορίας. Η Ροζάνδρα έγινε κουμπάρα της αυτοκράτειρας, Ελισαβέτας Αλεξέγιεβνας και ο

Αλέξανδρος, γραμματέας στο υπουργείο εξωτερικών, υπό την επίβλεψη του υπουργού, κόμη Ιωάννη Καποδίστρια. Εκτός από τις πνευματικές τους ικανότητες και τις πολύπλευρες γνώσεις και οι δύο έγιναν άξιοι αποδοχής και αναγνώρισης από τον αυτοκράτορα, έτσι ώστε ο ίδιος ο τσάρος το 1822, δώρισε στη Ροζάνδρα 10.000 στρέμματα γης στη Βεσσαραβία για την αποκατάσταση της χαμένης περιουσίας της.

Το 1813, η Ροζάνδρα συνοδεύοντας τον αυτοκράτορα στη Γερμανία, γνωρίστηκε με τον κόμη Αλβέρτο Καετάνο Έντλινγκ, πρίγκηπα του δουκάτου της Βαϊμάρης και το 1818 τον παντρεύτηκε. Κατέχοντας ο ίδιος την εντοπιότητα της Βεσσαραβίας, λόγω του γάμου, συγκεκριμένα στο χωριό Μανζίρ, η οικογένεια Έντλινγκ αποσύρθηκε εκεί και ασχολήθηκε με τη γεωργία. Σύντομα, η άγονη στέπα γέμισε με όμορφα σπίτια, πέτρινη εκκλησία, σχολείο και νοσοκομείο. Οι ιδιοκτήτες μετέφεραν εδώ την πιο προηγμένη τεχνολογία της εποχής, άγνωστης και πρωτοφανούς σε αυτά τα μέρη. Κατασκευάστηκαν πηγάδια και δεξαμενές συγκέντρωσης των όμβριων υδάτων, άρχισε η εκτροφή κοπαδιών αιγοπροβάτων και βοοειδών με την εκμετάλλευση του μαλλιού και την ανάπτυξη της υφαντουργίας. Φυτεύτηκαν αμπέλια και άρχισε η ανάπτυξη της οινοποιίας. Ο κόμης Έντλινγκ, γρήγορα έγινε ένας από τους ιδρυτές της γεωργικής εταιρείας της νότιας Ρωσίας. Εδώ, κοντά στο Κισινάου, η Ροζάνδρα είχε την ευκαιρία να συναντηθεί με τον Πούσκιν. Ο ποιητής δεν μπορούσε να μείνει αδιάφορος σε μια από τις πλέον ευφείς και συμπαθητικές γυναίκες, με φλογερή φαντασία και μεγάλη τάση για μυστικισμό, όπως γράφει ο ιστορικός Φ. Βίγκελ. Μια πνευματική και ισχυρή προσωπικότητα. Αυστηρή εμφάνιση, στοχαστική ματιά από βελούδινα μαύρα μάτια, σκούρα μοναχικά ρούχα, θρησκευτικά ασκητική και βαθιά αναλυτική σκέψη, την καθιστούσαν μυστηριώδη και ελκυστική για τον περίγυρό της. Ο ιστορικός Φ. Βίγκελ υπενθυμίζει: «Αρχίζοντας να ομιλεί, δεν αιχμαλώτιζε, αλλά γοήτευε το συνομιλητή της. Δεν είχε μεγάλη σημασία μόνο το τι θα πει, αλλά κυρίως η απαή φωνή και η μουσική που εξέπεμπε η φωνή της. Ο ευχάριστος ήχος τραγουδούσε στο άκουσμα του συνομιλητή της. Το βαθύ συναίσθημα, η υψηλή σκέψη, η ασυνήθιστη γνώση από μια γυναίκα γεμάτη χάρη και τέλος η απλότητα. Η ανωτερότητα της ψυχής ισοφάριζε την υπεροχή του νου(10)».

Ο αδελφός της, Αλέξανδρος Στούρτζα, ήταν επίσης γνωστός με τον Πούσκιν, ο οποίος σε επιστολή προς το φίλο του ποιητή Βιαζέμσκυ στις 14 Οκτώβρη 1823 κάνει μερικά σαρκαστικά σχόλια για τον παλιάς κοπής πατριαρχικό θρόνο και τους πιστούς υπηρέτες του: «Εδώ είναι ο Στούρτζα, μοναρχικός. Συμφωνώ μαζί του, όχι μόνο ως φίλος, αλλά και για τον ίδιο τρόπο σκέψης, απονήρευτα ο ένας μπροστά στον άλλο». Ο Στούρτζα έχει αφήσει αναμνήσεις, οι οποίες

επηρεάζουν τα τοπικά ηθικά και φιλοσοφικά προβλήματα και τις συζητήσεις. Με τον Πούσκιν ο Στούρτζα γνωριζόταν από το 1818. Το 1823 δέχτηκε την πρόσκληση του Β.Α. Ζουκόβσκυ να συνεργαστούν στη δημιουργία του περιοδικού του Πούσκιν «Σύγχρονος», όπου ο Στούρτζα θα έστελνε άρθρα ιστορικού περιεχομένου. Από το 1823 ως το 1824, ο Αλεξάντερ Σκαρλάτοβιτς Στούρτζα και ο Αλεξάντερ Σεργκιέγιεβιτς Πούσκιν επικοινωνούν πολύ συχνά στο σπίτι της κοντέσας Ροξάνδρας Έντλινγκ.

Μετά το θάνατο του ποιητή, στο εξοκικό σπίτι των Στούρτζα φτάνει ο Ζουκόβσκυ και συζητούν επί μακρόν για τις συναντήσεις στην Οδησό, θρηνώντας με αυτό τον τρόπο για τον επιστήθιο φίλο τους. Ο συγγραφέας της μετάφρασης της «Οδύσσειας» του Ομήρου, ήταν πολύ σεβαστός στον Αλέξανδρο Στούρτζα, που θεωρούσε τη γνώμη του για τη μετάφραση περισσότερο σημαντική από τις απόψεις και κριτικές Άγγλων, Γάλλων, ακόμη και Ρώσων συγγραφέων και κριτικών(11). Μετά από 11 χρόνια σε αυτό το σπίτι στην Οδησό, ο Αλέξανδρος Στούρτζα συναντήθηκε και συνομίλησε με το μεγάλο Ρώσο συγγραφέα Νικολάι Γκόγκολ, ο οποίος επέστρεψε στην πατρίδα μετά την περιπλάνησή του στη Μέση Ανατολή και βρισκόταν σε περιορισμό στην Οδησό. Λίγοι άνθρωποι γνωρίζου, ότι ο Στούρτζα ήταν γνωστός στην εποχή του ως θεολόγος, συγγραφέας και φιλόσοφος. Έγραψε το περίφημο βιβλίο «Πίστη και γνώση» καθώς και τα βιβλία «Δοκίμιο χριστιανικής ζωής και θανάτου», «Γράμματα για τα καθήκοντα της ιερωσύνης», «Εγχειρίδιο της ορθόδοξης χριστιανής» κ.ά. Στην Οδησό καθοδηγούσε έναν κύκλο διανοουμένων, ανάμεσα στους οποίους συμπεριλαμβάνονταν τα πιο φωτεινά μυαλά της πόλης και ανέλυαν περίπλοκα ζητήματα της θρησκείας, της επιστήμης και της πολιτικής. Από νεαρή ηλικία είχε επικοινωνία με το μητροπολίτη της Μόσχας, Φιλάρετο, τον αρχιεπίσκοπο Χερσώνος, Ιννοκέντιο, ενώ μετέφρασε πλήθος θεολογικών έργων στη γαλλική, τη γερμανική και την ελληνική γλώσσα(12). Οργάνωσε μια μοναδική βιβλιοθήκη αρχαίων και κλασικών έργων στην ελληνική και τη λατινική γλώσσα, η οποία αποτελείτο από 3000 τόμους, περιλαμβανομένων και των έργων των Πατέρων της Εκκλησίας, τα οποία κληροδότησε στο Ιάσιο και τη Θεολογική Ακαδημία της Οδησού.

Αυτό που διέκρινε ιδιαίτερα την οικογένεια Στούρτζα, ήταν η μεγάλη και απεριόριστη αγάπη για τους άπορους. Η Ροξάνδρα μαζί με τη φίλη και ομοιδεάτισά της πριγκήπισα Ελισαβέτα Βοροντσόβα, μετά από φυσικές καταστροφές και λιμούς, το 1834 ίδρυσαν την «Αγαθοεργή Κοινότητα των Γυναικών», που στεγάστηκε στο Ορφανοτροφείο της μονής του Αρχαγγέλου Μιχαήλ με ξεχωριστό τμήμα για τα ορφανά του κλήρου και τους ηλικιωμένους. Στη μονή αυτή, η Ροξάνδρα βοήθησε στη δημιουργία και στελέχωση του σχολείου για τα ορφανά παιδιά του κλήρου και το

νοσοκομείο.Φιλανθρωπικά ιδρύματα ιδρύει και στην τσαρική περιουσία της στο χωριό Μανζίρ.Ο Αλέξανδρος Στούρτζα,προς τιμήν του οποίου δόθηκε στην Οδησό αργότερα η ονομασία οδού,ίδρυσε μια από τις πρώτες στη χώρα φιλανθρωπικές κοινότητες,η οποία ονομάστηκε «Πτωχοκομική Αδελφότητα Στρουζόβσκυ» με μια εκκλησία στο προαύλιό της με ονομασία αφιερωμένη στην εικόνα «Χαρά Πάντων των Θλιβομένων».Σ'αυτή την αδελφότητα έδωσε την ιδιότητα του μοντέλου νοσηλευτικού ιδρύματος με καταστατικό και κανόνες στη λειτουργία του.Σ'αυτό υπήρχε μόνιμος διαχειριστής.Δίπλα στη μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ,με δαπάνες της οικογένειας κατασκευάστηκε το κοιμητήριο των προγονικών οικογενειακών τάφων των Στούρτζα.Η κόρη του Αλέξανδρου Σκαρλάτοβιτς Στούρτζα,Μαρία Αλεξάντροβνα,παντρεύτηκε τον πρίγκηπα Γκαγκάριν και από τότε μέχρι και τις αρχές του 20ού αι. οι Γκαγκάριν ήταν οι κηδεμόνες της μονής.

Το 1829,η Ροζάνδρα συγκέντρωσε όλα τα στοιχεία για τη συγγραφή των απομνημονευμάτων της,τα οποία κάλυπταν την περίοδο μέχρι το 1825,δηλαδή μέχρι το θάνατο του αυτοκράτορα της Ρωσίας Αλέξανδρου Ι.Το μεγαλύτερο μέρος των περιεχομένων ήταν αφιερωμένο στη ζωή της τσαρικής οικογένειας,ιδιαίτερα στα χαρακτηριστικά του αυτοκράτορα,την περιγραφή σημαντικών ιστορικών γεγονότων,όλα κάτω από τη δική της ματιά.Λεπτή παρατηρητικότητα,ευφυία,χάρη και ομορφιά του παρουσιαστικού,προσδίδει σε αυτές τις σημειώσεις μια πολύτιμη πηγή για τη μελέτη της προσωπικότητας του τσάρου Αλέξανδρου Ι και των γύρω απ'αυτόν προσώπων.Η εμφάνιση των σημειώσεων της Ροζάνδρας,το 1887 στη Ρωσία,προξένησε τεράστια εντύπωση,καθώς οι ιστορικοί μελετητές για πρώτη φορά είχαν μια αυθεντική περιγραφή της προσωπικότητας του τσάρου.Ωστόσο,περισσότερο απ'όλα,η φιλανθρωπία ήταν ο κύριος σκοπός και πράξη ζωής της Ροζάνδρας.Το 1837,υπο την ηγεμονία του τσάρου Νικολάου Ι και της Ιεράς Συνόδου,ιδρύθηκε η Επισκοπή Χερσώνος με επικεφαλής τον αρχιεπίσκοπο Χερσώνος και Ταυρίδας,Γαβριήλ.Ο αρχιεπίσκοπος είχε την ιδέα δημιουργίας γυναικείας μονής.Την ιδέα αυτή υποστήριξε θερμά και εργάστηκε για την πραγματοποίησή της η κοντέσα Ροζάνδρα Έντλινγκ - Στούρτζα,ο αδελφός της,μυστικοσύμβουλος του τσάρου,Αλέξανδρος και ο έμπορος 3^{ου} τάγματος της Οδησού,Ιβάν Ίλιτς Ροστοβτσόβ.Ο τελευταίος τον Απρίλη 1838 δώρισε για την κτίση της μονής έκταση 54 στρεμμάτων,αλλά αυτή η έκταση βρισκόταν κάτω από το λιμάνι Φρανκό και μόνο 20 - 30 οργιές από το συντριβάνι Ρασκόβσκυ,όπου οι κάτοικοι της πόλης προμηθεύονταν νερό και επομένως ήταν άβολη η θέση.Ο Αλέξανδρος Στούρτζα δώρισε γη,υπό την προϋπόθεση ότι ο ίδιος και οι κληρονόμοι του θα έχουν το δικαίωμα στην ελεύθερη κυκλοφορία στην εκκλησία.Η Ροζάνδρα Σκαρλάτοβνα Έντλινγκ διέθεσε για το χτίσιμο της εκκλησίας 6000

ρούβλια. Προσδιορίστηκε η τοποθεσία της ανέγερσης του ναού πλησίον της μονής του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Με απόφαση της συνόδου η εκκλησία μετατράπηκε σε μονή και από τότε ονομάζεται μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ. Εκεί ζούσαν 15 μοναχές, στις οποίες ανατέθηκε η εκπαίδευση και η ανατροφή των ορφανών κοριτσιών του κλήρου, αλλά και άλλων καθηκόντων. Ο αριθμός των ορφανών προσδιορίστηκε στα 50. Η κατασκευή ολοκληρώθηκε στις 31 Μάη 1841. Πολλοί έκαναν δωρεές εκτός των κτητόρων για τη ολοκλήρωση της κατασκευής. Η ανατροφή των παιδιών και η έναρξη της πλήρους λειτουργίας έγινε με τα εγκαίνια στις 9 Μάη 1844. Η Ροζάνδρα δεν πρόλαβε να παραστεί στα εγκαίνια, γιατί απεβίωσε 3 μήνες ενωρίτερα. Το 1843 η Ροζάνδρα Έντλινγκ – Στούρτζα έμεινε χήρα και το Γενάρη 1844 έχασε τη ζωή της μετά από μακρά και σοβαρή ασθένεια. Μετά το θάνατό της, ο αδελφός της έχτισε προς τιμήν της, το ναό της Ανάληψης δίπλα στον τάφο της κοντά στην Σρέντνυ Φοντάν. Σύμφωνα με την επιθυμία της, μεγάλο μέρος της περιουσίας της δόθηκε για φιλανθρωπικούς σκοπούς. «Θα κάνουμε όσο το δυνατόν περισσότερα, όσα μπορούμε για το καλό της περιοχής μας, την οποία ονομάζουμε Θεία Πρόνοια» ήταν πάντοτε τα λόγια της. Έμεινε στην ιστορία ως ένα παράδειγμα αριστοκρατίας, γενναιοδωρίας, ευσπλαχνίας και ανθρωπισμού. Στο πορτρέτο της Ροζάνδρας Στούρτζα υπάρχει επιγραφή στη γαλλική γλώσσα, στην οποία γράφει : «Πρέπει να υπηρετούμε με τη ζωή μας και το θάνατό μας το σκοπό του Κυρίου του Θεού, των οποίων η ουσία είναι η αποκατάσταση της δικαιοσύνης και της αλήθειας μεταξύ των ανθρώπων».

07.03.2016

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Гросул В.Я. Российский Констиеуционализм за пределами России//Отечественная история/Москва,1996 - № 2.
2. Чарторыйский А.Русский двор в конце XVIII и в начале XIX столетия,1795 – 1803.Москва,2007 с.166.
3. Морозан В.В.Указ № 1(28),с.129.
4. Вигель Ф.Ф.Замечания на нынешнее состояние Бессарабии.Санкт Петербург,1823 – с.7.
5. Морозан В.В.Указ № 1(28),с.128.Jarcutchi I.Michevca V.Pacea de la Bucuresti,Chisinau,1993,p.184.
6. Barcaru S.Consideratii privind institutiele administratiei locale din Besarabia reflectate in actele legislative rusesti din anii 1812 – 1837//Revista de istorie a Moldovei.Chisinau,2009,№ 4(80),p.71.
7. Арш Г.Л.И.Каподистрия и греческое национально – освободительное движение 1809 – 1822гг.Москва,1976 – с.16,18,36.
8. Кассо Л.Указ с.197-198.
9. Русский архив.1887,т.1,с.194.

10. Записи Ф.Ф.Вигеля, Москва, 1892 – 4.V, с.64.
11. Зленко Г.Берег Пушкина. Одесса, 1987, с.135.
12. Свящ. Неводчиков “Знакомство и переписка А.С.Стурдзи с высокопреосвященнейшим Филаретом, митрополитом Московским. Одесса, 1868.